

„(אויסצושטעלן פון דער ארץ)“

מיכל ליכטס אַ בריוו צו

ש. טענענבוים

פרייטיק, מאי 18, 1951

איער בוך, ליבער ש. טענענבוים, איז אונז נעכטן אַנגעקומען און איך האָב שוין אַ היפש ביסל דורכגעקוקט אין עטלעכע זאַכן דורכגעלייענט. פאַרשטייט זיך, אַז איך דערקען דעם מאַטעריאַל (מערסטנטייל) אַ פאַר- דאָס פאַרוואָס איר קענט ניט אַרויסגעבן אַ בוך, ווינציקסטנס, אַן טעות- הדפוס. פאַר מיר זיינען די דרוק טעותים גוואַלדיק פיינלעך, וואו כ׳זאַל זיי ניט אַנטרעפן. נאָר אין אַ טאַג-בלאַט אַדער, אפילו, לאַמיר זאָגן, אין אַ זשורנאַל, איז — מילא, דאָס איילעניש אין דרוקן דאַרף די גרייזן פאַר- ענטפערן. אַבער פאַר אַ בוך איז אַ שאַד צו לייזן פון אַעלכע חולאתן, אַ בוך וואָלט באַדאַרפט פאַרזיכטיק דורכגעלייענט ווערן אין די „פראוואוס“ פאַרן אַפּדרוקן, און אַרויס אַזוי פולקאַם ווי מעגלעך.

אַגב, איך וויל אייך דאָ אַנמערקן אַ פאַר זאַכן מכה אייער אַרטיקל וועגן פּאָוס (כאַטש ס׳איז רייליס) ליד „לעאַנעין“. דער אויטאָר פון די 17 בריוולעך מכה דעם ענין איז ניט „אַ“ (ווי איר פאַררופט זיך אויף אים) נאָר „דער“ באַוואוסטער אַלפּרעד ראַסעל וואַלאַס. מען מעג אפילו זאָגן, דער באַרימטער ענגלישער וויסנשאַפּטסמאַן, וואָס האָט אין דער זעלבער צייט זיך פאַרנומען מיט אונטערזוכן די יסודות פון מענטשלעכן טריב ווי טשאַרלו דאַרווין. דאַרווין אליין האָט אים אַנגערופן אַ מיט- שאַפּער פון דער טעאָריע. זיי האָבן ביידע געאַרבעט אין ענין, ניט וויסנדיק איינער פון צווייטן, אַט ווי, למשל, דער ענגלענדער ניוטאָן און דער דייטש לייבניץ, האָבן ביידע איינצייטיק, (ניט וויסנדיק איינער פון צווייטנס אַרבעט) דערפונדן דעם דיפּערענציאַלן און אינטעגראַלן קאַל- קולוס. דאָס באַווייזט אייך נאָך, צום איבריכן מאָל, ווי אַ גרויסער אַריגי- נעלער וויסנשאַפּטסמאַן ווי וואַלאַס, האָט זיך געקענט פאַראַינטערעסירן אין אַ מוסטער-ליד און וועלן דערגיין (דערגרונטעווען?) דעם אמתן שע- פער דערפון. דער וואַלאַס איז געווען אַ מענטש פון ענציקלאָפּעדישן און אַוניווערסאַלן פאַרנעם, הגם, אַן אַין-פאַר זיך, איינער פון די סימפּאַטיש- טע און פיינסטע כאַראַקטערן צווישן גרויסע מענטשן. ווען ניט דער פּאַקט וואָס דאַרוויןס „The Origin of Species“ איז אַרויס פון דרוק אין (דאַכט זיך) 1859, וואָלט וואַלאַסעס בוך, מיט אַ יאָר שפּע- טער, געווען פאַררעכנט געוואָרן פאַרן ערשטלינג במינו. אַט דאָס איז מזל! יעדנפאַלס איז ער פאַרצייכנט אין דער וויסנשאַפּט פאַר דאַרוויןס אַ „מיטמאַכער“ אין דער „טריב“-טעאָריע.

אַבער דאָס איז אַלץ דרד-אַגב.

מיר, מיין פרוי און איך, דאַנקען אייך פאַר דער מתנה, מיר האָפן נאָך צו קריגן אַ סך אַעלכע מתנות פון אייך לאַנג, לאַנג. נאָר, כ׳בעט אייך, זעט אַז זיי זאָלן פריי זיין פון גרייזן, ווי ס׳פאַסט פאַר אַ בוך, אויב איר וועט ניט נעמען פאַר אומגוט נאָך אַ וואָרט מיינס, וואָס איז אויסזעצ- ריש, וואָלט איך אייך מזהיר-געווען:

1116

זעט ווי ווייט מעגלעך צו נוצן אַ אידיש וואָרט דאָרט און דעמאָלט וואו און ווען איר קענט עס נאָר געפינען אין אונזער שאַצקאַמער. איר באַנוצט אַעלכע אַנגליצישע אַדער רוסיש-ווערטער וואָס זיינען „ווער- נאַקולאַר“ („גאַנג“-ווערטער). איך האָלט (און האָב שטענדיק אַזוי גע- האַלטן) אַז מען דאַרף זיך ניט שעמען צו לייען אַ פרעמד וואָרט, אַבער בלויז דאָן ווען מיר אליין פאַרמאָגן ניט דאָס פּינקטלעכע וואָרט פאַר דעם פּינקטלעכן אויסדרוק. „גאַנג“-ווערטער, אַבער, זיינען קיינמאַל קיין מציאה ניט (אפילו אונדזערע אייגענע, סיידן מיר שרייבן אין אַ זשאַנר פון „ווערנאַקולאַר“). ווערטער פירן, סוף-כל-סוף, צו „צונויפשטעל- „צונויפשטעל“ פירט צו נוסח, נוסחאות זיינען דאָ אין-סוף. דער שריי- בער, אַבער, איז דער קלייבער, איבערקלייבער. אין דעם ליגט זיין פאַכ- מאַנשאַפּט.

כ׳האָף אַז איר וועט ניט נעמען, ווי געזאָגט, מיינע פאַר ווערטער, פאַר אומגוט, אַדער, חלילה, אין וואָס פאַראַ זין פון גרינגשעצונג. קאַפּויר, וואָלט איר מיר ניט געווען סימפּאַטיש, פאַרזיכער איך אייך אַז איך וואָלט, חוץ אַ דאַנק פאַרן צוגעשיקטן בוך, קיין איבריך וואָרט ניט צוגעלייגט. דוקא ווייל מיר גייט-אַן דאָס וואָס איר טוט, דערלויב איך מיר צו מאַכן דעם באַמערקן, און בכלל, האַלט איך, אַז אפילו די פולקאַמסטע (?) שריי- בערס אין דער וועלט, זיינען, אין פרט פון איינצלעהייטן אין שייכות שאַפן, — ניט קיין אַפּגעשלאָסענע קאַטעגאָריעס. דער צויבערלעכסטער סוד פון דעם גאַנצן ענין „שאַפן“ איז וואָס ס׳ע שטענדיק דאָ — ווי פער- פעקט דער פּראָדוקט זאָל ניט זיין — פּלאַץ, שטח, מעגלעכקייטן פאַר אויסבעסערונג. אַזוי האָב איך געלערנט פון מיינע לערערס. אַזוי האָט מיר געלערנט מיין אייגענע דערפאַרונג.

מיין פרוי גריסט אייך האַרציק. גריסט אויך פון מיר ליבמאַנען און סטאַדאַלסקין.

נאַכאַמאַל, אַ ישר-כח אייך, אייער, מיכל ליכט.